

LXXII. — "Οτι ὁ Θεός ἐστι θέλων.

Πάντα γὰρ τὰ αἰσθανόμενα καὶ νοοῦντα καὶ θέλουσι καὶ ἐφίενται· ἢ θέλησις μέντοι ἰδίως ἐστὶν ἐν τῷ νῷ· καὶ ὁ Θεός ἐστι νοῶν.

Ἔτι, τὸ νοεῖν τοῦ Θεοῦ, τελειότατον, καὶ διὰ τοῦτο ἡδιστον· ἢ δὲ νοητὴ ἡδονὴ τῇ θελήσει ἐστὶν, ὡσπερ ἡ αἰσθητὴ, ἐπιθυμία καὶ ἐφέσει. 5

Ἔτι, τὸ εἶδος τὸ θεωρηθὲν ὑπὸ νοῦ οὐ κινεῖ εἰ μὴ μεσιτευούσης θελήσεως, ἢ ἀντίκειται τὸ ἀγαθόν, ὅφ' οὐ πρὸς τὸ ποιεῖν τις κινεῖται· ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦ θείου νοῦ αἰτίον ἐστὶ κινήσεως καὶ τοῦ εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις· δεῖ ἄρα αὐτὸν εἶναι καὶ θέλοντα· τῷ γὰρ πρώτῳ κινουῦντι ἀρμόζει 10

Ἔτι, ἐκάστῳ ὄντι προσήκει τῆς ἰδίας ἐφίεσθαι τελειότητος καὶ κατὰ τὸν οἰκείον ἐκάστῳ τρόπον, τοῖς μὲν νοητοῖς κατὰ θέλησιν, τοῖς δὲ ζῴοις κατ' αἰσθητὴν ἐφείσιν· ἐπεὶ τοίνυν ὁ Θεός ἐστι νοῶν, ἔνεστι τούτῳ θέλησις· ἦτινι οὐκ ἐπιθυμεῖ τοῦ ἰδίου εἶναι καὶ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος, ὡς τὰ μὴ ἔχοντα ἢ ἐνδέοντα, ἀλλ' ἀρέσκει αὐτῷ τὸ εἶναι καὶ ἡ ἰδία ἀγαθότης, καὶ 15 ἡρεμεῖ ἐν αὐτοῖς.

Τούτῳ καὶ ἡ Γραφή μαρτυρεῖ· ἐν γὰρ ψαλμοῖς λέγεται· „Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν“· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Τῷ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε“;

LXXIII. — "Οτι ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Ὡς γὰρ ἐστὶ νοῶν κατὰ τὴν ἰδίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ θέλων· ἀρμόττει f. 32 γὰρ αὐτῷ θέλοντι εἶναι καθόσον ἐστὶ νοῶν.

Ἔτι, ὡς τὸ νοεῖν τελείωσις τοῦ νοοῦντος, οὕτω καὶ τὸ θέλειν τοῦ θέλοντος· ἀλλὰ τὸ νοεῖν τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ· καὶ τὸ θεῖον ἄρα 25 θέλειν ὁμοίως.

Ἔτι, εἰ ἡ θεία θέλησις ἦν τι προσκείμενον τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, ἐπεὶ ἡ θεία οὐσία τελεία ἐστὶν ἐν τῷ εἶναι, εἶπετο ἂν τὴν θέλησιν ἐπεισελθεῖν ταύτῃ ὡσπερ ὑποκειμένῳ συμβεβηκός, καὶ τὴν θείαν οὐσίαν παραβάλλεσθαι αὐτῇ ὡς δύναμιν ἐνεργείᾳ, καὶ ἐν τῷ Θεῷ σύνθεσιν εἶναι. 30

LXXIV. — "Οτι τὸ πρώτως θελητὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Τὸ γὰρ νοητὸν ἀγαθὸν ἀντικείμενον ἐστὶ τῇ νοερᾷ θελήσει· τὸ δὲ πρώτως τῷ Θεῷ νοούμενον, ἡ θεία οὐσία. 35

Ἔτι, εἰ ἄλλο τι ἦν Θεῷ θελητὸν πρὸ τῆς ἰδίας οὐσίας, ἦν ἂν ἐκεῖνο ἀνώτερον τῆς θείας θελήσεως, ὡς κινουῦν αὐτόν, καὶ οὕτω καὶ τῆς θείας οὐσίας ἀνώτερον.

9 πρώτῳ, peut être πρώτως A 17 Ps. 134, 6 18 Rom. 9, 19

Ἔτι, ἐκάστῳ θέλοντι πρώτως θελητὸν τὸ ἔσχατον ἴδιον τέλος· τὸ γὰρ τέλος ἐστὶ καθ'αυτὸ τελητὸν, καθὸ καὶ τὰ ἄλλα γίνονται θελητά· ἔσχατον δὲ τέλος ἐστὶν ὁ Θεός, αὐτὸς ὢν τὸ ἔσχατον ἀγαθόν· ὥστε αὐτός ἐστι καὶ τὸ πρώτως θελητὸν τῆς οἰκείας θελήσεως.

⁶ LXXV. — Ὅτι ὁ Θεὸς τῷ θέλειν ἑαυτὸν θέλει καὶ τὰ ἄλλα.

Οὐδ' ἐστὶ τὸ τέλος θέλειν, τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ θέλειν καὶ τὰ πρὸς τὸ τέλος κατὰ τὸν λόγον τοῦ τέλους· ὁ δὲ Θεός ἐστι τῶν πραγμάτων ἔσχατον τέλος, καὶ ἑαυτὸν θέλει εἶναι, ὡς εἴρηται· οὐκοῦν θέλει καὶ τὰ ἄλλα, ἃ
¹⁰ τάττονται πρὸς αὐτὸν ὡς τέλος.

Ἔτι, θέλει ὁ Θεὸς τῶν ὄντων τὸ πλῆθος καθὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ τελειότητα θέλει καὶ ἀγαπᾶ, ἥτις καθ' ἑαυτήν, οὐ δυναμένη αὔξειν καὶ πολλαπλασιάζεσθαι, αὔξει τρόπον τινὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς ὁμοιότητα καὶ πολλαπλασιάζεται, δι' ἣν ὑπὸ πλειόνων μετέχεται.

¹⁵ Ἔτι, ὁ Θεὸς τῷ θέλειν ἑαυτὸν θέλει καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὄντα· πάντα δὲ κατὰ τινὰ τρόπον ἐν τῷ Θεῷ προϋφαστήκασιν κατὰ τοὺς ἰδίους λόγους, ὡς προαποδέδεικται.

Ἔτι, ὡς τῷ νοεῖν ἑαυτὸν νοεῖ τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ θέλων ἑαυτὸν θέλει τὰ ἄλλα.

²⁰ Τοῦτο δὲ καὶ τῇ Γραφῇ βεβαιούται· ἐν γὰρ τῇ Σοφίᾳ λέγεται· „Ἀγαπᾶς πάντα τὰ ὄντα, καὶ οὐδὲν ἐμίσησας ὢν ἐποίησας“.

LXXVI. — Ὅτι μιᾷ θελήσεως ἐνεργείᾳ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα θέλει.

²⁵ Πᾶσα γὰρ δύναμις μιᾷ ἐνεργείᾳ φέρεται εἰς τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸν εἰδικὸν τοῦ ἀντικειμένου λόγον· τῇ γὰρ αὐτῇ ὀψει ὀρώμεν τὸ φῶς καὶ τὸ
 f. 82^v χρῶμα, ὃ γίνεται τῷ φωτὶ ὀρώμενον ἐνεργείᾳ· ἔταν δέ τι | θέλωμεν διὰ τὸ τέλος μόνον, τὸ διὰ τὸ τέλος ἀγαπώμενον λαμβάνει τὸν λόγον τοῦ θελητοῦ ἐκ τοῦ τέλους· καὶ οὕτω τὸ τέλος πρὸς αὐτὸ παραβάλλεται ὡς
³⁰ ὁ εἰδικὸς λόγος πρὸς τὸ ἀντικείμενον, καὶ ὡς τὸ φῶς πρὸς τὸ χρῶμα. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Θεὸς δι' ἑαυτὸν πάντα τὰ ἄλλα θέλει ὡςπερ διὰ τέλος, μιᾷ ἄρα ἐνεργείᾳ θελήσεως ἑαυτὸν κάκεινα θέλει.

Ἔτι, ἡ θεία θέλησις μία καὶ ἀπλουστάτη δύναμις οὖσα, οὐκ ἔχει δύο ἐνεργείας ὁμοῦ· οὐκ ἄρα ἄλλη καὶ ἄλλη ἐνεργεία ὁ Θεὸς θέλει ἑαυτὸν
³⁵ καὶ τὰ ἄλλα.

Ἔτι, τὸ θελητὸν πρὸς τὸν θέλοντα παραβάλλεται ὡς τὸ κινεῖν πρὸς τὸ κινούμενον· εἰ τοίνυν ἑτέρα θελήσεως ἐνεργεία θέλει ὁ Θεὸς τὰ ἄλλα, καὶ οὐχ ἡ ἑαυτὸν, ἐν αὐτῷ ἔσται τι ἄλλο κινεῖν τὴν θείαν θέλησιν, ὅπερ ἀδύνατον.

Ἔτι, τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ ἐδείχθη τὸ εἶναι αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ ἐν εἶναι ἐστίν· οὐκοῦν καὶ ἐν θέλειν.

Ἔτι, ὡσπερ μιᾷ ἐνεργείᾳ νοεῖ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα, καθόσον ἡ οὐσία αὐτοῦ παράδειγμά ἐστι πάντων, οὕτω μιᾷ ἐνεργείᾳ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα θέλει, καθόσον ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ λόγος ἐστίν ἀπάσης ἀγαθότητος. 6

LXXVII. — Ὅτι τὸ πλῆθος τῶν θελητῶν οὐ μάχεται τῇ θεῖᾳ ἀπλότητι.

Εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὰ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον, ἡγουν τὰ ὑλικά ἀύλως, οὕτω καὶ τὰ πολλὰ ἐνιαίως. Εἰ οὖν καὶ πλείω εἰσὶν ἐν ἑαυτοῖς 10 τὰ θελητὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἡ περιλαμβάνονται τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι πάντα ἐν αὐτῇ ἐν εἰσίν· θελητὰ δὲ εἰσὶν αὐτῷ ἢ περιλαμβάνονται τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι.

Ἔτι, ὁ θεῖος νοῦς καὶ ἡ θέλησις ἴσης ἐστίν ἀπλότητος· ἐκάτερον γὰρ ἡ θεῖα οὐσία ἐδείχθη εἶναι· τὸ δὲ πλῆθος τῶν νοητῶν οὐκ εἰσάγει πλῆθος 15 εἰς τὴν θεῖαν οὐσίαν, οὔτε σύνθεσιν εἰς τὸν θεῖον νοῦν· οὐδ' ἄρα τὸ πλῆθος τῶν θελητῶν εἰς τὴν θεῖαν θέλησιν εἰσάγει πλῆθος ἢ σύνθεσιν.

LXXVIII. — Ὅτι ἡ θεῖα θέλησις καὶ πρὸς τὰ μερικά τῶν ἀγαθῶν ἑαυτὴν ἐκτείνει. 20

Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ θέλησις παραβάλλεται πρὸς τὰ ἄλλα καθόσον τῆς ἀγαθότητος μετέχουσιν ἐκ τῆς πρὸς τὴν θεῖαν ἀγαθότητα τάξεως, ἥτις ἐστὶ λόγος τῆς θεῖας θελήσεως· ἀλλ' οὐ μόνον ἡ τῶν ἀγαθῶν ὁλότης, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἐκ τῆς θεῖας ἀγαθότητος λαγχάνουσι τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς καὶ τοῦ εἶναι· ἡ τοῦ Θεοῦ ἄρα θέλησις καὶ πρὸς ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν 25 ἑαυτὴν ἐκτείνει.

Ἔτι, ὁ Θεὸς οὐ μόνον θέλει τὸ ἀγαθὸν τῆς τοῦ παντὸς | τάξεως εἰς f. 33 αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς τοῦ παντὸς τάξεως κατὰ τὰ αὐτοῦ πρὸς ἀλληλα μέρη· τὸ δὲ ἀγαθὸν ταύτης τῆς τάξεως ἐκ τῶν καθέκαστα ἀγαθῶν συνίσταται· θέλει τοίνυν καὶ ἕκαστα ἀγαθὰ· ὅπερ εἰ μὴ ἦν, ἦν ἂν τὸ 30 τῆς τάξεως ἐν τῷ παντὶ ἀγαθὸν ἀπὸ τύχης.

Ἔτι, πᾶν ἀγαθὸν νοητόν, ἢ τοιοῦτον, θελητόν ἐστίν· ὁ δὲ Θεὸς νοεῖ καὶ τὰ μερικά ἀγαθὰ· ὥστε καὶ θέλει αὐτά.

Τούτῳ μαρτυρεῖ τὸ ἐν τῇ Γενέσει· „Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν“· ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἄλλων· εἶτα περὶ ἀπάντων καθόλου· „Καὶ 35 εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἦσαν καλὰ λίαν“.

34 Gen. 1, 4   35 Gen. 1, 31

LXXIX. — Ὅτι θέλει καὶ τὰ μήπω ὄντα.

Ἔστι γὰρ τῆς θείας θελήσεως καὶ πρὸς τὸ μὴ ὄν πρᾶγμα ἀναφορά, καθόσον ἐστὶν ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει κατὰ τινα χρόνον, καὶ οὐ μόνον καθόσον ἐστὶν ἐν τῷ γινώσκοντι Θεῷ· θέλει γὰρ ὁ Θεὸς τὸ πρᾶγμα, ὅπερ οὐκ ἔστι
 6 νῦν, εἶναι ἐν τινι χρόνῳ, καὶ οὐ θέλει μόνον νοεῖν αὐτό· οὐκ ἀνάγκη δέ, ὅτε θέλει αὐτὸ ὁ Θεός, καὶ ἔξω ὑφεστάναι τότε· καὶ γὰρ τὸ θέλειν ἐστὶν ἐνέργεια ἐν τῷ θέλοντι κινουσα· ὅθεν οὐδὲν ἀναγκάζει νοεῖσθαι τι ἔξω ὑφεστῶς ἐνεργείᾳ· ὡσπερ τὸ παιεῖν καὶ δημιουργεῖν καὶ διοικεῖν σημαίνουσιν ἐνέργειαν ὠρισμένην πρὸς ἐξωτερικὸν ἀποτελέσμα· οὐ τῆς ὑπάρξεως
 10 ἄνευ, ἢ ἐνέργεια νοεῖσθαι οὐ δύναται.

LXXX. — Ὅτι ἐξ ἀνάγκης θέλει τὸ εἶναι αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγαθότητα.

Ἐκαστος γὰρ θέλων ἐξ ἀνάγκης τὸ ἔσχατον αὐτοῦ τέλος θέλει, ὡσπερ
 15 ὁ ἄνθρωπος, τὴν μακαριότητα· ἀλλ' ὁ Θεὸς θέλει ἑαυτὸν ὡσπερ ἔσχατον τέλος, ὡς εἴρηται· ἐξ ἀνάγκης ἄρα θέλει ἑαυτὸν εἶναι· οὐ δύναται δὲ ἑαυτὸν θέλειν μὴ εἶναι.

Ἐπι, πᾶσα ἡ τελειότης τῶν κτισμάτων καὶ ἀγαθότης οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ προσήκει· τὸ δὲ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, ἐσχάτη τελειωσίς ἐστι τῆς τοῦ
 20 λόγου φύσεως, ἐπεὶ διὰ τούτου ἐνοῦται τῷ Θεῷ κατὰ τινα τρόπον· οὐσιωδῶς ἄρα τοῦτό ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ· ἐξ ἀνάγκης ἄρα φιλεῖ ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἑαυτὸν εἶναι θέλει.

LXXXI. — Ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης θέλει τὰ ἄλλα.

Ἐπεὶ γὰρ ἡ θεία ἀγαθότης ἄνευ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἤττον δύναται
 εἶναι, καὶ διὰ τὰ ἄλλα οὐδὲν ταύτῃ προστίθεται, οὐδεμία ἔνεστι ταύτῃ ἀνάγκη, θέλειν τὰ ἄλλα κατὰ τοῦτο, καθὸ τὴν ἰδίαν ἀγαθότητα θέλει.
 f. 38^v Ἐπι, τὰ ἄλλα προΐασιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ τεχνητὰ ἀπὸ τοῦ τεχνίτου· ἀλλ' ὁ τεχνίτης, εἰ καὶ βούλεται ἑαυτὸν ἔχειν τὴν τέχνην, ὁμῶς
 30 οὐκ ἐξ ἀνάγκης βούλεται προάγειν τὰ ἀποτελέσματα· οὐδὲ ὁ Θεὸς ἄρα ἐξ ἀνάγκης βούλεται εἶναι τὰ ἄλλα παρ' ἑαυτὸν· εἰ δὲ ἐξ ἀνάγκης γινώσκει τὰ ἄλλα τὰ παρ' ἑαυτὸν, νοῶν ἑαυτὸν, οὐδὲν θαυμαστόν· διαφέρει γὰρ, ὅτι πρὸς μὲν τὸ τὰ ἄλλα νοεῖν ἀνάγκη ἐν ἑαυτῷ ταῦτα ἔχειν τὸν νοῦν· τῶν γὰρ νοουμένων ἐστὶν ὁμοιώματα τὰ ἐν τῷ νῷ, ὅταν ἐνεργείᾳ νοῆι.
 35 Ὅταν δ' ὁ θέλων τι θέλῃ, τότε τὸ θελητὸν καθ'αυτὸ ἐστὶ· θέλομεν γὰρ τι ἢ ὅτι τέλος ἐστίν, ἢ ὅτι τάττεται πρὸς τὸ τέλος· εἶναι δὴ πάντα ἐν τῷ Θεῷ, ἵνα ἐν αὐτῷ δύναιντο νοεῖσθαι, ἐξ ἀνάγκης ἢ θεία τελειότης ζητεῖ· οὐ μὴν ἡ θεία ἀγαθότης ἐξ ἀνάγκης ζητεῖ ἄλλα παρ' ἑαυτήν, ἀτάττονται πρὸς αὐτήν ὡς εἰς τέλος· καὶ τούτου ἀνάγκη μὲν τὸν Θεὸν

γινώσκειν τὰ ἄλλα, οὐ μὴν θέλειν· ὅθεν οὐδὲ πάντα θέλει, ἃ πρὸς τὴν ἀγαθότητα τούτου δύνανται τάξιν ἔχειν· πάντα δὲ γινώσκει, ἃ πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, δι' ἧς νοεῖ, ὅποιανδήποτε τάξιν ἔχουσιν.

LXXXII. — Ἦσαν καὶ λόγοι εἰς τὸ ἀδύνατον ἀπάγοντες, εἰ ὁ Θεὸς τὰ ἄλλα τὰ παρ' ἑαυτὸν οὐκ ἐξ ἀνάγκης θέλει, καὶ λύσεις αὐτῶν· καὶ διὰ συντομίαν εἰάθησαν.

LXXXIII. — Ὅτι θέλει τὰ ἄλλα τῆ τῆς ὑποθέσεως ἀνάγκη.

Εἰ γὰρ καὶ περὶ τὰ αἰτιατὰ οὐδὲν ἀπολελυμένως βούλεται ἐξ ἀνάγκης, ὅμως θέλει τινὰ ἀναγκαίως ἐξ ὑποθέσεως· δέδεικται γὰρ τὴν θεϊαν θέλησιν ἀμετάβλητον εἶναι· ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν ἀμεταβλήτων, ἀπαξ γενόμενόν τι οὐ δύναται μετὰ ταῦτα μὴ εἶναι· ὑποτεθέντος τοίνυν ὅτι ἡ θεία θέλησις βούλεται τι, ἀνάγκη τοῦτο θέλειν ἐξ ὑποθέσεως.

Ἔτι, πᾶν αἰτιδιον ἀναγκαῖόν ἐστιν· τὸ δὲ τὸν Θεὸν θέλειν εἶναι τι αἰτιατὸν αἰτιδιόν ἐστιν· ὡς γὰρ τὸ εἶναι αὐτοῦ, οὕτω καὶ τὸ θέλειν μετρεῖται αἰδιότητι· ἐστὶν ἄρα ἀναγκαῖον· ἀλλ' οὐκ ἀπολελυμένως θεωρούμενον, ἐπεὶ ἡ θεία θέλησις οὐκ ἔχει ἀναγκαίαν σχέσιν πρὸς τοῦτο τὸ θελητόν· ἐστὶ τοίνυν ἀναγκαῖον ἐξ ὑποθέσεως.

20

LXXXIV. — Ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις, οὐ τῶν ἀδυνάτων.

Εἰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης θέλει τὰ ζητούμενα πρὸς ἐκεῖνο ὃ θέλειν ὑπόκειται, ἀδύνατον αὐτὸν θέλειν τὰ ἀπλῶς ἀδύνατα, οἷον εἰ θέλει τὸν ἄνθρωπον λογικὸν εἶναι, ἀδύνατον ἵνα θέλῃ αὐτὸν ὄνον εἶναι, ὃ ἔπεται μὴ εἶναι τὸν ἄνθρωπον λογικόν.

26

Ἔτι, τὸ τὸν Θεὸν θέλειν τὰ ἀδύνατα ἐστὶ θέλειν εἶναι ὁμοῦ τὴν κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, τουτέστιν εἶναι τι ὁμοῦ καὶ μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ μαχόμενόν ἐστι τῷ λόγῳ τοῦ ὄντος ἀπλῶς, οὐ τὸ θεῖον εἶναι πηγὴ ἐστὶν· ὥστε καὶ τῷ θείῳ εἶναι τοῦτο μαχόμενόν ἐστιν· οὐδενὸς ἄρα καθ' ἑαυτὸ ἀδυνάτου ἐστὶν ἡ θεία θέλησις.

30

Ἔτι, οὐδὲ τῷ νῷ ὑποπίπτουσι τὰ καθ' αὐτὰ ἀδύνατα καὶ ἑαυτοῖς μαχόμενα, εἰ μὴ διὰ τινὰ πλάνην τοῦ νοῦντος καὶ ἄγνοιαν· οὐκοῦν οὐδὲ τῇ θελήσει· ὥστε οὐδὲ τῇ θείᾳ πολλῷ μᾶλλον.

Ἔτι, ὡς ἕκαστον ἔχει πρὸς τὸ εἶναι, οὕτω καὶ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὥστε ἃ μὴ δύνανται εἶναι, οὐδὲ ἀγαθὰ δύνανται εἶναι· οὐδ' ἄρα θελητὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃς οὐ θέλει εἰ μὴ τὰ ὄντα ἢ δυνάμενα εἶναι ἀγαθὰ.

5 Scholarios passe le chap. LXXXII

LXXXV. — Ὅτι οὐκ ἀναιρεῖ τὸ συμβεβηκὸς ἢ θεία θελήσεις, οὔτε ἀνάγκην ἐπιτίθησιν.

Θέλει γὰρ ὁ Θεὸς πάντα τὰ ζητούμενα πρὸς ὃ θέλει πράγμα· τισὶ δὲ τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν τῆς φύσεως αὐτῶν τρόπον ἀρμόζει εἶναι συμβεβηκόσιν, οὐκ ἀναγκαίοις· ἢ δὲ δραστηριότης τῆς θείας θελήσεως ἀπαιτεῖ ὥστε μὴ μόνον εἶναι ὅπερ ὁ Θεὸς θέλει, ἀλλὰ κάκεινον τὸν τρόπον ὃν ὁ Θεὸς θέλει τοῦτ' εἶναι· θέλει ἄρα εἶναι ὁ Θεὸς καὶ συμβεβηκότα τινά, καὶ τὸ δραστήριον τῆς θείας θελήσεως οὐκ ἀναιρεῖ τὸ συμβεβηκός· καὶ ὅλως τὸ πλήρωμα τοῦ παντός, ὃ θέλει ὁ Θεὸς μᾶλλον τοῦ μερικοῦ ἀγαθοῦ, ἀπαιτεῖ εἶναι τινὰ συμβεβηκότα, ἵνα πάντες οἱ βαθμοὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ παντὶ περιέχωνται.

LXXXVI. — Ὅτι ἡ αἰτία τῆς θείας θελήσεως ἀποδοθῆναι δύναται.

Ἡ γὰρ ἀγαθότης αὐτοῦ αἰτία ἐστὶ δι' ἣν θέλει τὰ ἄλλα, ὡς τὸ τέλος αἴτιον τοῦ θέλειν τὰ πρὸς τὸ τέλος, καὶ τὸ τοῦ παντός ἀγαθὸν αἰτία ἐστὶ δι' ἣν ὁ Θεὸς θέλει τῷ παντὶ ἕκαστον τῶν μερικῶν ἀγαθῶν· οἷον ὁ Θεὸς θέλει εἶναι λόγον ἔχοντα τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἄνθρωπος ᾖ· θέλει δὲ εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ᾖ τὸ πλήρωμα τοῦ παντός· θέλει δὲ τὰ ἀγαθὸν τοῦ παντός εἶναι, ἵνα ἐνώται τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ἐνθα τὸ μὲν μερικὸν ἀγαθὸν ἐξ ἀνάγκης τῶν πρὸς αὐτὸ ζητουμένων ἀπολελυμένως ἤρτηται· ἢ δὲ τοῦ παντός τελείωσις τινῶν μὲν ἀγαθῶν μερικῶν ἐξ ἀνάγκης ἤρτηται, ἃ οὐσιώδη μέρη αὐτοῦ εἰσιν· τινῶν δὲ οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἃ πρὸς κάλλος καὶ εὐπρέπειαν μόνον εἰσίν· ἢ δὲ θεία ἀγαθότης οὐκ ἤρτηται τῆς τοῦ παντός τελειότητος, οὔτε τι διὰ ταύτην ἐκείνη προστίθεται· ἀλλαχοῦ τοίνυν ὁ λόγος τῆς θείας θελήσεως περιέχει τὸ πρέπον μόνον, ἀλλαχοῦ τὸ χρήσιμον, ἀλλαχοῦ δὲ ἀνάγκην ἐξ ὑποθέσεως· ἀνάγκην δὲ ἀπολελυμένην, ὅταν ἑαυτὸν θέλη μόνον.

LXXXVII. — Ὅτι οὐ δύναται εἶναι τι αἴτιον τῆς θείας θελήσεως.

Εἰ γὰρ καὶ δυνατόν ἐστιν ἀποδίδοσθαι τινὰ λόγον τῆς θείας θελήσεως, οὐκ ἀκολουθεῖ μέντοι γε καὶ αἰτιὸν τι αὐτῆς εἶναι· τὸ γὰρ τέλος αἴτιον τῇ θελήσει τοῦ θέλειν· τέλος δὲ τῆς θείας θελήσεως ἡ ἀγαθότης αὐτῆς· αὕτη οὖν αἰτία τῷ Θεῷ τοῦ θέλειν, ἢ ἐστὶ καὶ αὐτὸ τὸ θέλειν αὐτοῦ· τῶν δὲ ἄλλων θελητῶν οὐδὲν ἐστὶ τῷ Θεῷ αἰτία τοῦ θέλειν, ἀλλ' ἐν τούτων ἐστὶ τοῦ ἑτέρου αἰτία, ἵν' ἔχη πρὸς τὴν θείαν ἀγαθότητα τάξιν· καὶ οὕτω νοεῖται δι' ἕτερον θέλειν ἕτερον· ἀλλ' οὐ μεταβατικῶς θέλει· μιᾷ γὰρ ἐνεργείᾳ τὴν ἰδίαν ἀγαθότητα θέλει καὶ τὰ ἄλλα, ὡς εἴρηται.

Διὰ τῶν προειρημένων, ἐκβάλλεται ἡ πλάνη τῶν λεγόντων πάντα ἀπὸ Θεοῦ προῖέναι κατὰ θέλησιν ἀπλήν, καὶ διὰ τοῦτο περὶ μηδενὸς δεῖν λόγον ἀποδιδόναι, εἰ μὴ ὅτι θέλει ὁ Θεός· ὃ δὴ καὶ τῇ θείᾳ ἐναντιοῦται Γραφῇ, λεγούσῃ ἐν ψαλμοῖς, ὅτι „πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε“· καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, „ὅτι ὁ Θεὸς ἐξέχεε τὴν σοφίαν αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ“.

LXXXVIII. — Ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ αὐτεξούσιον.

Τὸ γὰρ αὐτεξούσιον λέγεται τῇ παραθέσει τούτων, ἃ μὴ ἐξ ἀνάγκης βούλεται τις, ἀλλ' ἰδίᾳ προαιρέσει· ὅθεν ἐν ἡμῖν τὸ αὐτεξούσιόν ἐστι τῇ παραθέσει τούτου· οἶον, ὅτι θέλομεν τρέχειν ἢ περιπατεῖν· ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἐξ ἀνάγκης θέλει τὰ ἄλλα· ἀρμόζει ἄρα αὐτῷ τὸ αὐτεξούσιον.

Ἔτι, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ νοερά θέλησις, ἐστὶ καὶ τὸ αὐτεξούσιον, ὅτι ταῦτα πρὸς τὸ θέλειν ἀποκλίνουσι τῇ κρίσει τοῦ λόγου, οὐ τῇ ὀρμῇ τῆς φύσεως· ὡσπερ τὰ μὴ λόγον ἔχοντα.

Ἔτι, κατὰ τὸν Φιλόσοφον τοῦ μὲν τέλους ἢ θέλησις, τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος ἢ αἵρεσις· διὰ δὲ τοῦ αὐτεξουσίου ἢ αἵρεσις γίνεται· ὥστε καὶ ὁ Θεὸς τῇ πρὸς ἑαυτὸν παραθέσει θέλησιν ἔχει· τῇ δὲ πρὸς τὰ ἄλλα αἵρεσιν, ὥστε καὶ αὐτεξούσιον.

Ἔτι, κατὰ τὸ αὐτεξούσιον λέγεται ὁ ἄνθρωπος κύριος τῶν ἰδίων πράξεων, ὃ ἀρμόζει μάλιστα τῷ πρώτῳ ποιῶντι, οὗ ἡ ἐνέργεια ἐτέρου οὐκ ἤρτηται· τοῦτο δὲ καὶ τῷ ὀνόματι δῆλον· οἶονεὶ γὰρ τὸ ἑαυτοῦ ἔχον τὴν ἐξουσίαν λέγεται, ὃ τίνι μᾶλλον τῆς πρώτης αἰτίας προσήκει, ἢ ἐστὶν ὁ Θεός;

LXXXIX. — Ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ πάθη ἐπιθυμιῶν. f. 35

Κατὰ γὰρ τὴν νοητικὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἐστὶ τι πάθος, ἀλλὰ κατὰ μόνην τὴν αἰσθητικὴν, ἢ οὐ προσήκει τῷ Θεῷ, ὡσπερ οὐδὲ γνῶσις αἰσθητῆ.

Ἔτι, πᾶν πάθος ἐπιθυμητικὸν κατὰ τινὰ σωματικὴν μεταβολὴν γίνεται· οἶον θλίψιν καρδίας, ἢ ἀνεσιν, ἢ τι τοιοῦτον, ὧν οὐδὲν ἀρμόττει Θεῷ· οὐ γὰρ ἐστὶ σῶμα, ἢ δύναμις ἐν σώματι.

Ἔτι, τῇ λύπῃ καὶ τῇ ὀδύνη ἀντικείμενόν ἐστὶ κακὸν ἤδη παρόν, ὡσπερ τῇ χαρᾷ, ἀγαθὸν παρόν καὶ ἐχόμενον· ἡ λύπη τοίνυν καὶ ὀδύνη οὐ δύνανται εἶναι ἐν τῷ Θεῷ· οὔτε ἡ ἐλπίς, ἣτις εἰ καὶ ἀγαθὸν ἀντικείμενον ἔχει, ἀλλ' οὐ παρόν ἀλλὰ μέλλον· ὁ γὰρ Θεὸς τέλειος ὢν, προσθήκην λαβεῖν οὐ δύναται· ὁμοίως οὐδὲ ἐπιθυμία τινὸς μὴ παρόντος αὐτῷ προσήκει· οὔτε φόβος, ὃς ἐστὶ κακοῦ δυναμένου ἐπιέναι· οὔτε μεταμέλεια μεταβολὴν σημαίνουσα διαθέσεως· καὶ γὰρ ὅτι τε εἰδὸς ἐστὶ λύπης καὶ ὅτι σημαίνει

μεταβολήν τινα, ἀνάρμοστος τῷ Θεῷ· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ φθόνος· οὐδενὸς γὰρ κακὸν ἀγαθὸν τῷ Θεῷ εἶναι δύναται, ὃ νομίζων ὁ φθονερός, ἐπαλγεῖ τῷ ἀλλοτρίῳ κακῷ· οὐδὲ ὀργή οὐ μόνον ὡς ἀποτέλεσμα λύπης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔφεσις τοῦ ἐτέρου κακοῦ πρὸς τιμωρίαν διὰ λύπην γενομένην ἐξ ἀδικίας ἐπενεχθείσης ἢ νομισθείσης ἐπενεχθῆναι· καὶ πάντα δὲ τὰ ἄλλα πάθη, τῶν αὐτῶν εἰδῶν ὄντα, ἢ καὶ τὰ ὧν εἰσι ταῦτα αἷτια, τῷ ὁμοίῳ λόγῳ ἐκβάλλονται τοῦ θείου.

XC. — Ὅτι εἰσὶ τινὰ πάθη, καὶ οὐ μάχονται τῇ θείᾳ
10 τελειότητι.

Εἰσὶ δὲ τινὰ πάθη, ἅτινα, εἰ καὶ καθό εἰσι πάθη, οὐχ ἀρμόζει τῷ Θεῷ, οὐδὲν μὲντοι μαχόμενον τῇ θείᾳ τελειότητι ἐπιφέρουσιν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἶδους αὐτῶν, ὅσον εὐφροσύνη καὶ χαρὰ· ἔστι γὰρ ἡ χαρὰ τοῦ παρόντος ἀγαθοῦ. Οὔτε τοίνυν τῷ ἀντικειμένῳ, ὅπερ ἔστιν ἀγαθόν, οὔτε τῷ τρόπῳ, 15 ὅπερ ἔστι τὸ ἐνεργεῖα ληφθῆναι, μάχεται ἡ χαρὰ τῇ θείᾳ τελειότητι κατὰ τὸν λόγον τοῦ εἶδους αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ θείᾳ θελήσει εἰσὶν ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ κατὰ τὰ εἶδη αὐτῶν, καὶ οὐχ ὡς πάθη.

Ἔτι, ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη ὡσπερ τις ἡρεμία ἔστι τῆς θελήσεως ἐν τῷ αὐτῆς θελητῷ· ὁ δὲ Θεὸς μάλιστα ἐν ἑαυτῷ ἡρεμεῖ, ὡς αὐταρκέσ- 20 τατος· χαίρει ἄρα καὶ εὐφραίνεται ἐν ἑαυτῷ.

Ἔτι, ἡ εὐφροσύνη τελειότης τίς ἔστι τῆς ἐνεργείας, ὡς ἐν δεκάτῳ τῶν f. 35 Ἠθικῶν· τελειοὶ γὰρ τὴν ἐνέργειαν, | ὡσπερ τὴν νεότητα τὸ κάλλος· ἀλλ' ὁ Θεὸς τελειοτάτην ἐνέργειαν ἔχει ἐν τῷ νοεῖν· εἰ τοίνυν τὸ νοεῖν ἡμῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν εὐφρόσυνόν ἐστι, πολλῷ μᾶλλον τὸ θεῖον 25 νοεῖν. Διαφέρουσι δὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη· ἡ μὲν γὰρ εὐφροσύνη πρόεισιν ἐξ ἀγαθοῦ πραγματικῶς συνημμένου, ἡ δὲ χαρὰ τοῦτο μὲν οὐ ζητεῖ, ἀρκεῖ δὲ πρὸς τὸν τῆς χαρᾶς ὄρισμόν ἡρεμία τῆς θελήσεως μόνον· ὅθεν ἡ μὲν εὐφροσύνη ἀπὸ τοῦ συνημμένου μόνον ἔστιν ἀγαθοῦ, εἰ ἰδίως λαμβάνοιτο· ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν· ὅθεν ὁ Θεὸς ἰδίως εὐφραίνεται 30 ἐν ἑαυτῷ, χαίρει δὲ καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις.

XCI. — Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ἔστιν ἀγάπη.

Τοῦτο γὰρ ἔστιν ἰδίως ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἀγάπης, ἵνα ὁ ἀγαπῶν βούληται τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἀγαπωμένου· ὁ δὲ Θεὸς θέλει τὸ ἀγαθὸν ἑαυτοῦ 36 καὶ τῶν ἄλλων, ὡς δέδεικται· κατὰ τοῦτο τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαπᾷ.

Ἔτι, πάσης ἐφέσεως ἀρχὴ ἡ ἀγάπη ἔστιν· χαρὰ γὰρ καὶ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν εἰ μὴ τοῦ ἀγαπωμένου ἀγαθοῦ, ὡσπερ φόβος καὶ λύπη, τοῦ ἀντικειμένου αὐτῷ κακοῦ, ἐκ τούτων δὲ αἱ ἄλλαι πᾶσαι ἐπιθυμῖαι

ἀνίσχουσιν· ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ ἐστι χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ὡς δέδεικται· καὶ ἀγάπη ἄρα.

Εἰ δὲ καὶ ἡ ἐπίτασις καὶ ἀνεσις τῆς μεταβλητῆς ἐστι φύσεως, καὶ διὰ τοῦτο τῷ Θεῷ ἀρμόζειν οὐ δύναται οὔτε ἐν τῷ γινώσκειν οὔτε ἐν τῷ χαίρειν, ἀλλ' ἰστέον, ὅτι ἡ ἀγάπη διχῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δύναται λέγεσθαι· ἢ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ὃ τινὶ βουλόμεθα, καθὸ λέγομεν μᾶλλον ἀγαπᾶν ᾧ τινὶ μείζον βουλόμεθα ἀγαθόν· ἢ κατὰ τὴν τῆς ἐνεργείας ἐπίτασιν, καθὸ λεγόμεθα μᾶλλον ἀγαπᾶν ἄλλου, ᾧ εἰ καὶ μὴ μείζον ἀγαθόν, ἀλλὰ θερμότερον καὶ δραστηριώτερον τὸ ἴσον ἀγαθὸν θέλομεν. Τῷ πρώτῳ τοίνυν τρόπῳ οὐδὲν κωλύει τὸν Θεὸν μᾶλλον τι ἀγαπᾶν ᾧ μείζον τι ἀγαθὸν θέλει· κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ἀδύνατον. Φανερόν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τῶν ἡμετέρων ἐπιθυμιῶν χαρὰ μόνη καὶ ἀγάπη ἀποδίδονται, εἰ καὶ μὴ ὡς πάθη, καθὼς εἰσιν ἐν ἡμῖν.

Ταῦτα δὲ καὶ τῇ Γραφῇ βεβαιοῦται· ἐν μὲν γὰρ ψαλμοῖς λέγεται· „Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος“· καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις· „Εὐφραινόμην καθ' ἡμέραν ἔμπροσθεν αὐτοῦ παίζουσα“, φησὶν ἡ θεία σοφία, ἣτις ἐστὶν ὁ Θεός· καὶ ἐν τῷ Λουκᾶ· „Χαρὰ ἐστὶν ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ | μετανοοῦντι“· καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· „Ἠγάπησε Κύριος τὸν λαόν σου“· καὶ ἐν τῷ Ἰερεμῖα· „Ἀγάπη αἰωνία ἠγάπησά σε“· καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Αὐτὸς γὰρ ὁ Πατὴρ ἀγαπᾶ ὑμᾶς“.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ὀργίζεσθαι λέγεται ἐν τῇ Γραφῇ μεταφορικῶς, καθόσον ἐκ τῆς τάξεως τῆς αὐτοῦ σοφίας βούλεται κολάσαι τινά· ὡς ἐν ψαλμοῖς· „Ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ“. Λέγεται καὶ ἐλεήμων, καθόσον ἐκ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ θελήσεως τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθλιότητας αἶρει· ὅθεν ἐν ψαλμοῖς· „Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος“. Λέγεται ἐνίοτε καὶ μετανοῶν, καθόσον κατὰ τὴν αἰδίον καὶ ἀμετάβλητον τῆς προνοίας αὐτοῦ τάξιν, ἣν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, ποιεῖ ἢ πρότερον ἀνεσκεύασεν, ἢ ἀναγκάζει ἄπερ ἐποίησεν· ὅθεν ἐν τῇ Γενέσει· „Μεταμεμέλημαι ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον“. Ταῦτα δὲ πάντα καθ' ὁμοιότητα ἀποτελεσμάτων λέγονται, ὡσπερ καθ' ὁμοιότητα προηγουμένης ἐπιθυμίας ἢ ἀγάπης καὶ ἡ χαρὰ, ἢ οἰκειότερον ἀποδίδονται τῷ Θεῷ ὡς προείρηται· καὶ γὰρ ταῦτα ἀρχαί εἰσι πασῶν ἐπιθυμιῶν, ἢ μὲν ἀγάπη τῷ τρόπῳ τῆς κινούσης ἀρχῆς, ἢ δὲ χαρὰ, τῷ τοῦ τέλους· ὅθεν καὶ οἱ ὀργιζόμενοι χαίρουσιν, ὡς τοῦ τέλους τυχόντες, ἐπειδὴν τιμωρῶνται. Λέγεται δὲ καὶ λυπεῖσθαι ὁ Θεός, καθόσον συμβαίνουσιν ἐναντία οἷς αὐτὸς ἀγαπᾶ καὶ στέργει· ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐα· „Εἶδε Κύριος, καὶ πονηρὸν ἔδοξεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, ὅτι

15 Ps. 15, 11   17 Luc. 15, 10   18 Dent. 33, 3   19 Ier. 31, 3
20 Ioh. 16, 27   23 Ps. 2, 13   25 Ps. 102, 8   28 Gen. 6, 6-7   31 προείρηται sic   36 Is. 39, 15

οὐκ ἔστι κρίμα, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνήρ“. Ἐκβάλλεται δὲ ἐντεῦθεν καὶ ἡ πλάνη τῶν Ἰουδαίων ἀπονεμόντων τῷ Θεῷ τὰ τοιαῦτα πάθη κατ' οἰκειότητα, μὴ διακρινόντων τί οἰκείως ἐν τῇ Γραφῇ, καὶ τί μεταφορικῶς λέγεται.

6 XCII. — Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ δεῖ τιθέναι ἀρετάς.

Εἰ καὶ μὴ ὡς ἔξεις, ἀλλ' ὡς αὐτὴν οὖσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· οὔτε δὲ τὰς πολιτικάς, αἱ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀρμόζουσι, τοῖς τῇ πολιτικῇ μὴ χρωμένοις διατριβῇ· οὔτε δὲ τὰς περὶ τὰς σωματικάς ἡδονάς, ἡγουν ἀγνείαν καὶ σωφροσύνην καὶ νηφαλιότητα, οὔτε τὰς περὶ τινος τῶν ἀγαθῶν, 10 ἐν πάθει μέντοι γε καὶ αὐτὰς οὖσας, ἡγουν ἀνδρίαν, μεγαλοψυχίαν, πραότητα, εἰ καὶ μεταφορικῶς τὰ τοιαῦτα ἀποδίδονται ἐν τῇ Γραφῇ τῷ Θεῷ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἀποτελέσματος.

XCIII. — Πῶς εἰσιν ἐν αὐτῷ ἠθικαὶ ἀρεταί.

15 Εἰσὶ δὲ τινες ἀρεταὶ τὴν πρακτικὴν κατευθύνουσαι τοῦ ἀνθρώπου ζώην, αἱ τινες οὐ περὶ πάθη, ἀλλὰ περὶ πράξεις εἰσὶν, οἷον | ἀλήθεια, δικαιοσύνη, ἐλευθεριότης, μεγαλοπρέπεια, φρόνησις, νοῦς. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀρετὴ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἢ τῆς ὕλης τυγχάνει τοῦ εἶδους, αἱ πράξεις δέ, αἱ τινες εἰσὶ τούτων τῶν ἀρετῶν ὕλαι ἢ ἀντικείμενα, τῇ θείᾳ τελειότητι 20 οὐ μάχονται, οὐδὲ αἱ τοιαῦται ἀρεταὶ κατὰ τὸ ἴδιον εἶδος ἔχουσί τι, δι' ὃ τῆς θείας τελειότητος ἐκκρουσθήσονται.

Αὐτίκα γὰρ πάντων τῶν εἰς τὸ εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ παρηγμένων ὁ ἴδιος λόγος ἐν τῷ θείῳ νῷ τυγχάνει· ὁ δὲ λόγος τοῦ ποιηθησομένου ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ποιούντος τέχνη ἐστίν· ἐστὶν ἄρα τέχνη ἐν τῷ Θεῷ. Διὸ 25 καὶ ἐν τῇ Σοφίᾳ λέγεται· „Ὁ πάντων τεχνίτης ἐδίδαξέ με σοφίαν“.

Ἐτι, ἡ γνῶσις ἢ τὴν θέλησιν πρὸς τὸ πραχθησόμενον τάττουσα φρόνησις ἐστίν· ἐστὶ γὰρ κατὰ τὸν Φιλόσοφον ἡ φρόνησις ὀρθὸς λόγος τῶν πρακτέων. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἀπᾶδον τῷ Θεῷ. Διὸ καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ λέγεται· „Παρ' αὐτῷ φρόνησις καὶ ἰσχύς“.

30 Ἐτι, ὁ Θεὸς θέλων τι, θέλει καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνο ζητούμενα· τὸ δὲ πρὸς τὴν τελειότητα τινὸς ζητούμενον, ὀφειλόμενόν ἐστὶν ἐκάστω· ἐστὶν ἄρα αὐτῷ καὶ δικαιοσύνη, ἢ ἐκάστω τὸ ἴδιον ἀπονέμει, ὡς ἐν ψαλμοῖς λέγεται· „Δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν“.

Ἐτι, ὁ Θεὸς κοινωνεῖ πᾶσι τῆς ἰδίας ἀγαθότητος, οὐχ ἴν' ἐκεῖθεν 35 αὐτῷ τι προστεθῇ, δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ προσήκον τῆς δόσεως, ἵνα κοινωνήσῃ τοῖς ἐφιεμένοις αὐτοῦ ὡς πηγῆς ἀγαθότητος· τοῦτο δὲ ἡ

ἐλευθεριότης, ἣν καὶ ἡ Γραφή μαρτυρεῖ· ἐν γὰρ ψαλμοῖς λέγεται· „Ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσεται χρηστότητος“· καὶ ἐν τῇ Ἰακώβου ἐπιστολῇ· „Ὅς δίδωσι πᾶσιν ἐκ περισσοῦ“.

Ἐπι, τὰ ὄντα τὴν θείαν ὁμοιότητα φέρουσιν καθόσον εἰσί, καὶ ἀγαθὰ εἰσί, καὶ τοὺς ἰδίους λόγους ἐν τῷ θεῷ ἔχουσι νῦν· τοῦτο δὲ προσήκει ὅτι τῇ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸν Φιλόσοφον, τὸ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ τινα λόγοις καὶ ἔργοις τοιοῦτον ἑαυτὸν παριστᾶν, οἷός ἐστιν· ἐστὶν ἄρα ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἀληθείας ἀρετὴ· ὃ καὶ ἡ Γραφή βεβαιοῖ· ἐν μὲν τῇ πρὸς Ῥωμαίους λέγουσα, ὅτι „ὁ Θεὸς ἀληθής“· ἐν δὲ τοῖς ψαλμοῖς· „Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀλήθεια“· Ἰπακοὴ δὲ καὶ λατρεία καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀποδίδονται τῷ Θεῷ, ὑποτεταγμένων οὕσαι ἀρεταὶ πρὸς ὑπερέχοντας· οὐδὲ ἡ φρόνησις ἢ ἐν τῷ καλῶς βουλευέσθαι· οὔτε ἡ βουλή καθό ἐστι ζήτησις, ἀλλὰ καθό ἐστι κρίσις μόνον τῶν βεβουλευμένων καὶ ἐκλογή τῶν κριθέντων, ἢ δι' ὁμοιότητα | κρυφιοτήτος, ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐα λέγεται· „Βουλὴ ἀρχαία ἀληθινή“· Καὶ ἡ δικαιοσύνη δὲ πρὸς μὲν τὸν τῆς ἀμοιβῆς τρόπον οὐχ ἀρμόζει· „Τίς γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, δέδωκε πρότερος, ἵνα καὶ ἀνταποδοθῇ αὐτῷ“; καὶ ἐν τῷ Ἰώβ· „Τίς δέδωκέ μοι, καὶ ἀνταποδώσω αὐτῷ“; ἀλλ' ἡ διανεμητικὴ μόνον· ὡς γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶ διανεμητικός, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ παντός. Εἰσὶν ἄρα αἱ προειρημέται ἀρεταὶ ἐν τῷ Θεῷ κατὰ μείζονα ἐκτένεια ἢ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ὡς περ γὰρ ἡ δικαιοσύνη τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πρὸς τὴν πόλιν ἢ τὴν οἰκίαν, οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη πρὸς ὅλον τὸ πᾶν.

XCIV. — Ὅτι εἰσὶ θεωρητικαὶ ἀρεταὶ ἐν αὐτῷ.

Περὶ τούτων γὰρ ἀμφισβήτησις εἶναι οὐκ ἂν δύναίτο μὴ τῷ Θεῷ μάλιστα ταύτας ἀρμόζειν· σοφὸς γὰρ ἐστὶν ὁ γινώσκων τὰ ἀνώτατα αἷτια· αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς μάλιστα ἑαυτὸν γινώσκει, καὶ τῷ γινώσκειν ἑαυτὸν πρώτην πάντων αἷτιαν τὰ ἄλλα γινώσκει· ὅθεν ἐν τῷ Ἰώβ λέγεται· „Σοφὸς ἐστὶ τῇ καρδίᾳ“· καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· „Πᾶσα σοφία ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ ἐστὶ“· καὶ ὁ Φιλόσοφος ἐν ἑκτῷ τῶν ἠθικῶν καὶ πρώτῳ τῶν μετὰ τὰ φυσικά· „Κτῆμα θεῖόν ἐστιν, οὐδὲ ἀνθρώπινον“· Καὶ νοῦς ἐστὶν ἐν αὐτῷ, ὡς δέδεικται· καὶ ὡς ἐν τῷ Ἰώβ λέγεται· „Οὕτως ἔχει βουλήν καὶ νόησιν“· Καὶ αὗται δὲ αἱ ἀρεταί, ὡς περ αἱ ἄλλαι ὅσαι προσήκουσι τῷ Θεῷ, παραδειγματικαὶ εἰσι τῶν ἡμετέρων, ὡς περ τὸ τέλειον τοῦ ἀτελοῦς.

35

1 Ps. 103, 28   3 Iac. 1, 5   9 Rom. 3, 2   Ps. 118, 151   14 Is. 25, 1
16 Rom. 11, 35   17 Iob, 41, 2   29 Iob, 9, 4   Eccli. 1, 1   32 Iob, 12, 13

XCV. — Ὅτι οὐ δύναται θέλειν ὁ Θεὸς τὸ κακόν.

Ἐκ τῶν προειρημένων γὰρ δηλόν ἐστιν· ἢ γὰρ θέλησις οὐδέποτε φέρεται εἰς τὸ κακόν, μὴ τινος πλάνης οὔσης τοῦλάχιστον ἐν τῷ μερικῷ αἰρετῷ, ὡς ἀγαθοῦ ταύτη τοῦ χείρονος προτιθεμένου· ἢ δὲ θεία γνῶσις, ἀπλανής.

Ἔτι, τὸ ἐσχάτως ὀτιοῦν ὑπάρχον οὐκ ἀναμείχεται τῇ ἐναντίῳ· οὐ γὰρ τὸ ἐσχάτως θερμὸν τῷ ψυχρῷ· ἢ δὲ θεία θέλησις, ἐσχάτως ἀγαθὴ οὔσα, οὐ δύναται κάμπτεσθαι πρὸς τὸ κακόν.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ μαρτυρεῖται· „Ὁ Θεὸς πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ“· καὶ ἐν Ἀββακούκ· „Καθαροὶ οἱ ὀφθαλμοί σου, Κύριε, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνομίαν ἐπιβλέπειν οὐ δύνανται“.

XCVI. — Ὅτι οὐδὲ μισεῖ ὁ Θεός.

Ὡσπερ γὰρ ἀγαθὸν ἔχει πρὸς τὴν ἀγάπην, οὕτω τὸ κακὸν πρὸς τὸ μῖσος· εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς πᾶσιν ἀγαθὸν θέλει, καὶ οὐδενὶ κακόν, οὐδὲν ἄρα μισεῖ.

f. 37 Ἔτι, πάντα τὰ ποιοῦντα κατὰ τὸν ἑαυτῶν τρόπον τὰ ἴδια ἀποτελέσματα ἀγαπᾷ, καθόσον τοιαῦτα· πολλῇ ἄρα μᾶλλον ἐν τῷ πρώτῳ ποιοῦντι τὴν ιδιότητα ταύτην δεῖ ἐξηρημένως εὐρίσκεσθαι. Τούτῳ μαρτυρεῖ τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ λεγόμενον· „Ἀγαπᾷς, Κύριε, πάντα τὰ ὄντα, καὶ οὐδὲν μισεῖς ὧν ἐποίησας“· Ὁμοιωματικῶς δὲ λέγεται μισεῖν τινὰς ὁ Θεός, ἢ ὅτι τῷ θέλειν εἶναι τοὺς ἀγαθοὺς, θέλει τοὺς ἐναντίους κακοὺς μὴ εἶναι· ἃ γὰρ μὴ θέλομεν εἶναι λεγόμεθα μισεῖν· ἢ ὅτι θέλων τὸ τῆς δικαιοσύνης ἀγαθὸν ἢ τῆς τάξεως τοῦ παντός, ὅπερ οὐ δύναται εἶναι ἄνευ τῆς τινῶν τιμωρίας ἢ φθοράς, λέγεται ἐκείνους μισεῖν, ὧν τὴν τιμωρίαν θέλει καὶ τὴν φθοράν· ὡς ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· „Τὸν Ἡσαῦ ἐμίσησα“· καὶ ἐν ψαλμοῖς· „Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν“, καὶ τὰ ἐξῆς.

XCVII. — Ὅτι ὁ Θεός ἐστι ζῶν.

Ἔστι γὰρ νοῶν καὶ θέλων· ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν εἰ μὴ τοῦ ζῶντος.

Ἔτι, τὸ νοεῖν, τὸ ἐφίεσθαι, τὸ αἰσθάνεσθαι, ζωῆς ἐνέργειαι εἰσιν, ἀποδιδόμεναι τοῖς ὑφ' ἑαυτῶν κινουμένοις· ὁ δὲ Θεὸς μάλιστα οὐχ ὑπ' ἄλλου ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖ· πρῶτον γὰρ ἐστὶ ποιητικόν.

Ἔτι, τὸ ζῆν ἐστὶ τι εἶναι τέλειον· διὸ προκρίνονται τῶν μὴ ζώντων τὰ ὀπωσοῦν ζῶντα, καὶ τούτων αὐτὰ τελειότερα ζωῆ ζῶντα· τὸ δὲ θεῖον εἶναι πᾶσαν τελειότητα περιλαμβάνει. Λέγεται δὲ ἐν Δευτερονομίῳ· „Καὶ

9 Deut. 32, 4   10 Habac. 1, 13   20 Sap. 11, 25   26 Mal. 1, 8   27 Ps. 5, 7
86 Deut. 32, 40

ἐρῶ, φησὶν ὁ Κύριος· ζῶ ἐγὼ εἰς τὸν αἰῶνα“· καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς·
„Ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα“.

XCVIII. — Ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Τὸ γὰρ ζῆν τῶν ζῶντων αὐτὸ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτῶν· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ· ἐστὶν ἄρα αὐτὸς τὸ ζῆν αὐτοῦ ἢ ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Ἐτι, τὸ νοεῖν ζῆν ἐστὶν· ὁ δὲ Θεὸς ἐδείχθη ὢν τὸ νοεῖν αὐτοῦ.

Ἐτι, εἰ μὴ τοῦτ' ἦν, ἦν ἂν ζῶν μετοχῇ ζωῆς, καὶ ἦν αἴτιον πρότερον αὐτοῦ, αἴτιον αὐτῷ ζωῆς· ὅπερ ἐδείχθη ἀδύνατον.

Ἐτι, ἦν ἂν καὶ σύνθετος, ὅπερ ἀποδεδοκίμασται· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ 10 λέγεται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ“.

XCIX. — Ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ αἰώνιος.

Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀδύνατον ἐν ἐνδεία γενέσθαι τοῦ ζῆν· οὐδὲν δὲ παύεται ζῶν, εἰ μὴ χωριζόμενον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ζῆν. 15

Ἐτι, ἡ θεία ζωὴ οὐκ ἔχει αἴτιαν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ θεῖον εἶναι, τῆς ἐπιλιπούσης παύοιτ' ἂν· ἐντεῦθεν ἐστὶ τὸ ἐν Δευτερονομίῳ· „Ζῶ ἐγὼ εἰς τὸν αἰῶνα“· καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Οὗτός ἐστιν ἀληθὴς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος“.

C. — Ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ μακάριος.

20

Πάσης γὰρ νοητῆς φύσεως ἴδιον ἀγαθὸν ἐστὶν ἡ μακαριότης· ὁ δὲ f. 38 Θεὸς ἐστὶ νοῶν· ἐστὶ δὲ ἀγαθὸν αὐτοῦ ἡ μακαριότης, οὐχ ὡς ἐφετὸν μόνον ποτέ, ὥσπερ ἡμῖν, ἀλλ' ὡς αἰδίως ἀπολαυστόν.

Ἐτι, ἡ θεία ἐνέργεια τελειοτάτη ἐστίν· ἡ δὲ μακαριότης ἐστὶ τελεία 25 ἐνέργεια κατὰ τὸν Φιλόσοφον· ἡ δὲ τῆς ἐνεργείας τελειότης τεσσάρων ἤρτηται· πρῶτον, ἐκ τοῦ εἶδους αὐτῆς, ἵνα δηλονότι ἦ μένουσα ἐν τῷ ἐνεργοῦντι· δεύτερον, ἐκ τοῦ τέλους αὐτῆς, ἵνα ἦ δηλονότι τῆς ὑψηλοτάτης δυνάμεως, οἷον ὡς ἐν ἡμῖν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, καὶ τοῦ τελείου, οὐ τῆς αἰσθησεως· τρίτον, αὐτοῦ ἀντικειμένου ἵνα νοῆ τὸ ἄκρως νοητόν· 30 τέταρτον, ἐκ τοῦ εἶδους τῆς ἐνεργείας, ἵνα δηλαδὴ τελείως, βραδίως, βεβαίως, ἠδέως ἐνεργῇ· ταῦτα δὲ πάντα προσήκει τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Ἐτι, διὰ τῆς μακαριότητος πᾶσα ἔφεσις παύεται· ὅθεν μακάριόν ἐστὶ τὸ τέλειον ἐν τοῖς νοητοῖς· ὁ δὲ Θεὸς ἐδείχθη τέλειος εἶναι.

Τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Τίτον πρώτη μαρτυρεῖται· „Ἦν καιροῖς ἰδίους 35 δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυναστής“.

2 Ps. 83, 3   11 Ioh. 14, 6   17 Deut. 32, 40   18 I Ioh. 5, 20   31 εἶδους:
τρόπου en marge   35 non Tite, mais I Timoth. 6, 15   36 μόνος: peut-être
μόνον A

CI. — Ὅτι ὁ Θεός ἐστὶν ἡ μακαριότης αὐτοῦ.

Ἡ γὰρ μακαριότης αὐτοῦ ἐστὶν ἡ νοητὴ αὐτοῦ ἐνέργεια, ὡς ἐδείχθη· τὸ δὲ νοεῖν τοῦ Θεοῦ ἐδείχθη ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Ἔτι, ἐδείχθη τὸν Θεὸν πρῶτως θέλειν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν· ἀλλὰ θέλει πρῶτως καὶ μάλιστα τὴν ἑαυτοῦ μακαριότητα· ταῦτόν ἄρα ἐστὶν αὐτῷ οὐσία τε καὶ μακαριότης.

Ἔτι, τὰ ἄλλα ὁ Θεὸς θέλει διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα· θέλει δὲ καὶ διὰ τὴν ἰδίαν μακαριότητα· ἡ μακαριότης ἄρα αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἐστὶν, ὥστε καὶ ἡ μακαριότης
10 ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ αὐτός ἐστὶν.

CI. — Ὅτι ἀπλῶς καὶ τελείως μακάριός ἐστὶν.

Τὸ γὰρ κατ' οὐσίαν ὄν μᾶλλον ἐστὶ τοῦ κατὰ μετοχὴν λεγομένου, ὡσπερ τὸ πῦρ, τελειότερον παντὸς πυρώδους· ὁ δὲ Θεὸς μακάριός ἐστὶ
15 κατ' οὐσίαν, ὅτι αὐτός ἐστὶ τὸ ἔσχατον ἀγαθόν, τὰ δὲ ἄλλα κατὰ μετοχὴν· ἐστὶν ἄρα ἀπλῶς καὶ τελείως μακάριος, καὶ ἡ μακαριότης αὐτοῦ πάσης ἄλλης ὑπερεκτείνεται· ὁ δ' ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι πάσας μακαριότητας περιέχει τρόπῳ τινὶ τελειοτάτῳ· ἀντὶ μὲν γὰρ τῆς θεωρητικῆς εὐδαιμονίας, ἔχει τὴν τελειοτάτην καὶ αἰδίον ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων θεωρίαν· ἀντὶ
20 τῆς πρακτικῆς, οὐχ ἑνὸς ἢ ἀνθρώπου ἢ πόλεως ἢ οἰκίας, ἀλλὰ τοῦ παντὸς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ δὲ ψευδὴς καὶ γεώδης εὐδαιμονία οὐκ ἔχει εἰ μὴ τινα σκιὰν τῆς τελειοτάτης ἐκείνης τελειότητος· συνίσταται γὰρ κατὰ τὸν
f. 88^v Βοήτιον | ἐν πέντε τισίν· ἡδονῇ, πλούτῳ, δυνάμει, ἀξίᾳ, καὶ φήμῃ· ἔχει δὲ ὁ Θεὸς ἀκροτάτην μὲν εὐφροσύνην ἐφ' ἑαυτῷ καὶ καθόλου χαρὰν ἐπὶ
25 πᾶσιν ἀγαθοῖς ἀμιγῆ τοῦ ἐναντίου· ἀντὶ πλούτου, παντοίων ἀγαθῶν πᾶσαν αὐτάρκειαν· ἀντὶ δυνάμεως, ἀπειρον δύναμιν· ἀντὶ ἀξίας, τὸ πρωτεῖον καὶ τὴν βασιλείαν τῶν ὄντων πάντων· ἀντὶ δὲ φήμης, τὸ θαῦμα παντὸς νοῦ τοῦ γινώσκοντος αὐτόν. Αὐτῷ τῷ ἰδίῳ μακαρίῳ τιμῇ καὶ δόξᾳ εἰς αἰῶνας ἀμήν: —

17 ὁ: peut-être τὸ A